

ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ФОРМА БУТТЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Марія БРАТАСЮК

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

1. В нинішніх умовах військового часу, широкомасштабної російсько-української війни, проблема природних прав людини і народу є актуальною, як ніколи. Війна, яка є цинічною, жорстокою, відвертою агресією проти суверенітету та незалежності українського народу, за понад три роки знищила сотні тисяч українських громадян, тисячі потрапили в московське рабство як полонені, інші тисячі пропали без вісти тощо. Путінська Росія цинічно порушила всі чинні сьогодні міжнародні правові акти, грубо знехтувала міжнародним правом, загальнолюдськими принципами та цінностями. Рашизм ґрунтується на тоталітаризмі та імперіалізмі радянського штибу. Він являє собою синтез основних засад фашизму і нацизму. Його суть в людиноненавистстві. Він є геополітичним варварством, спрямованим на окупацію та анексію територій інших держав, на «збирання земель російських» (В.Путін). Московський нацизм – це новітня формою радянського фашизму, який був дещо ослаблений на початку 90-х років, але згодом успішно реанімований режимом Путіна. Ядром ідеології нацизму є ідея расового вивищення російської нації, його ідеологія етатизм як виняткова роль держави. Варварська Московія завжди намагалася окупувати країни, які в культурному розвитку були значно вище, особливо на захід від неї.

2. Нинішня широкомасштабна агресія Росії проти суверенної України – це грубе, цинічне знищення природних прав людини. Московський фашизм тотально руйнує право, яке є універсальним духовно-культурним феноменом, формою буття загальнолюдських цінностей, що акумульовані в принципах права. Нехтуючи ці принципи, поширюючи атмосферу страху і небезпеки, руйнування, агресії, тотальної залежності кожного від правлячого режиму, московський нацизм знищує загалом підвалини людського життя, правовий порядок як необхідну передумову життя суспільства. В.Путін не приховує, що фізичне знищення українців як нації є його головною метою. За європейськість українців він влаштував їм геноцид, масове вбивство мирних мешканців, знищення засобів до життя, культури загалом (див. Визнання геноциду українців (2022)).

Московський нацизм – це знищення людини як соціокультурного індивіда. Він в прямому сенсі слова знищує основи життя, людину, її права і свободи. Нинішня московська агресія в Україну – це і лінгвоцид, і екоцид, і

геноцид загалом. Оскільки права людини – це загальнолюдські принципи права в індивідуальному вираженні, то основний удар московський нацизм спрямовує проти них.

Юснатуралізм трактує права людини як явище невід’ємне, невідчужуване від людини, а тому позадержавне. Покликання держави полягає в тому, щоб їх позитивувати, тобто, визнати як реально діюче право, законодавчо оформити і зробити все для якомога повнішого їх забезпечення та захисту. В руслі природно-правового підходу право постає невід’ємною складовою буття саме людини, а не держави. В цьому правовому світогляді людина мислиться закономірно «вмонтованою» в структуру Всесвіту, в контекст Природи, вона не постає механічним, штучним утворенням, що підкоряється таким же штучним приписам держави. А оскільки це так, їй належить керуватися законами, що є природними. Проте, людина – специфічний соціокультурний феномен, саме в ній і через неї існує духовно-культурний вимір буття як такого, завдяки чому право існує як ціннісно-гуманістичне явище, смисли якого складають загальнолюдські цінності, цінності вищого порядку.

В руслі природно-правового світогляду мислиться, що, оскільки людина є частиною природи, а в природі все живе має право бути, то вона, як і все інше живе, має природні права: бути, мати, користуватись, реалізовувати, захищати себе і всі інші свої права тощо. Без реалізації цих прав людина як повноцінна жива істота, феноменальна істота не відбудеться.

Аксіологічний підхід у дослідженні природних прав людини дає можливість побачити не лише власну цінність цих прав, але й цінності в правах людини. Самі ці права втілюють і захищають людську гідність та честь, справедливість особистісного буття людини, індивідуальну свободу, рівну міру всіх цих цінностей у людському бутті тощо. Саме ці цінності є людинотворчим підґрунтям, завдяки чому можлива гармонізація людських взаємовідносин і гуманізація людини, наближення її до ідеалу людини.

3. Нині наше суспільство має вирішити проблему внутрішньо переміщених осіб, яких війна вигнала з рідних місць. Це дуже важке випробування і для держави, і для громадянського суспільства, бо цих людей не тисячі, а мільйони. Порушення путінським режимом їхніх прав тотальне, починаючи із вітальних, і всіх інших. Відновити якомога повніше ці права по мірі можливостей – це надважливе завдання для суспільства, бо це відновлення основ життя для багатьох сотень тисяч, а то й мільйонів наших громадян, а для нинішньої України кожна людина має бути на рахунку.

Проте у вирішенні цієї проблеми присутні моменти, які не вселяють оптимізму. Сучасні українці потерпають не лише від зовнішньої агресії, але й від «політики скривдженості» (Ф.Фукуяма), яку проводить українська влада засобом творення законодавства, яке порушує права людини (і це, на жаль, типова ситуація), не реформованою судовою владою, що не може не відбиватися на проблемі прав людини та їх захисту, бо жодна інша інституція не може так відновити порушену справедливість як суд. Окрім цього, переважна більшість державних управлінців як суб’єктів захисту прав людини в сучасній Україні, навіть не дивлячись на екстремальну ситуацію (а

вона створена російською агресією проти України) так і не засвоїли, що вони на своїх владних посадах мають реалізовувати спільний державний інтерес, а не свій приватний. Перегляд їх декларацій створює сумний настрій, бо на тлі зарплат освітян, сфери послуг, культурного сектора, це свідчення видатної несправедливості, корумпованості владних інституцій, їх небажання працювати відповідно до ст.3 чинної Конституції України.

Правозахисна політика в державі за роки незалежності завжди бажала бути кращою, будучи почасти провальною. Як зазначають дослідники, держава Україна змінила, на жаль, лише зовнішні атрибути, суть же її діяльності не стала гуманістичною. Права людини та їх захист не склали для влади найвищої цінності. Відсутність реального народовладдя зумовила відсутність реальних реформ у сфері права, а тому не ефективний захист прав людини (Н. Бордун, М. Братасюк, І. Попадинець та ін).

Прикро констатувати, що несправедливість у ставленні української влади до громадян стала нормою, типовою стала нерівність прав та обов'язків між різними соціальними групами, важко знайти сферу життя, де не було б сформовано сеньйоріально-васальні стосунки – все це ознаки середньовічного типу держави, на жаль. В той час, коли «рівність загальних норм закону і поведінки є єдиним видом рівності, який веде до свободи, і єдиною рівністю, яку ми можемо гарантувати без знищення свободи», – писав Ф.Гаек у роботі «Конституція свободи».

Очевидно, в умовах, коли держава недостатньо виконує свою правозахисну функцію (а ця функція є основною в демократичній державі), саме громадянському суспільству необхідно посилити свою роль як захисника прав людини. Війна активізувала наше громадянське суспільство, зміцнила його окремі структурні складові. Чималий тягар по захисту прав переселених осіб взяли на себе волонтери, громадські організації, органи місцевого самоврядування та громади на місцях, які приймали біженців тощо. Але війна триває, проблема захисту прав людей, що потерпіли і потерпають від війни, залишається на порядку денному і держави, і громадянства. Вони мають бути партнерами у цій співпраці. Продовжуючи вирішувати дану проблему, ці суб'єкти правового захисту, створюють тим самим засади для нормалізації життя, бо люди, відчувши захист своїх прав, турботу про себе, адаптовуються до нових умов, відчувають себе повноцінними громадянами. В умовах тотальної демографічної кризи, втративши сотні тисяч громадян від воєнних дій та мільйони тих, хто став вимушеним мігрантом, українці мають берегти один одного, як ніколи. Бо саме люди є найбільшим багатством України, запорукою її життєздатності.